

10. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; [пер. с англ. А. К. Кушниренко и др.]. – М. : Дело, 1997. – 704 с.
11. Общая теория права и государства : учебник / [Афанасьев В. С., Герасимов А. П., Гойман В. И. и др.] ; под ред. В. В. Лазарева. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юристъ, 1996. – 472 с.
12. Рыбалкина М. Нанотехнологии для всех. Большое в малом [Электронный ресурс] / Мария Рыбалкина ; Nanotechnology News Network. – Режим доступа : <http://www.nanonewsnet.ru/files/users/ul/download-book.png>.
13. Скрипнюк В. М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти : [монографія] / Скрипнюк В. М. – К. : Логос, 2010. – 504 с.
14. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2013. – 544 с.
15. Теория государства и права : учебник для вузов / [Алексеев С. С., Игнатенко Г. В., Леушин В. И. и др.] ; под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. – [2-е изд.]. – М. : НОРМА, 2000. – 616 с.
16. Тоффлер О. Адаптивная корпорация / О. Тоффлер ; [пер. с англ.] // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / [ред. В. Л. Иноземцев]. – М. : Academia, 1999. – С. 448–462.
17. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; [пер. с англ. К. Бурмистрова]. – М. : АСТ, 2001. – 560 с. – (Philosophy).
18. Цветков В. В. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства : монографія / В. В. Цветков, В. П. Горбатенко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 248 с.

Отримано 27.11.2014

Аннотація

Статья посвящена проблематике преодоления бюрократизма. В частности, рассматривается адхократия как государственная технология, которая имеет мощный антибюрократический потенциал.

Summary

Article is devoted to the problems of overcoming red tape. In particular, adhococracy considered as state technology that has powerful anti-bureaucratic capacity.

УДК 342.8

І. В. Тимошенко, канд. юрид. наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

ВИБОРИ ТА КОРУПЦІЯ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ, ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ

Стаття присвячена дослідженню проблеми політичної корупції та особливого її виду – корупції у виборчому процесі. Проаналізовані фактори, які спричиняють даний вид корупції, та запропоновані необхідні заходи, які мають мінімізувати її шкідливі наслідки.

Ключові слова: демократія, вибори, політична корупція, корупція у виборчому процесі.

Постановка проблеми. Вибори – це основоположний камінь демократії, проте маніпуляції, фальсифікації та корупція, які супроводжують їх проведення, набувають рівня проблеми фактично всіх сучасних держав. Корупція є серйозною проблемою в країнах Латинської Америки та Аргентини. В Європі італійська партійна система була буквально знищена у 1993–2000 роках в результаті скандалів, пов'язаних з корупцією, Японія останніми роками славиться скандалами, пов'язаними з хабарями. Слід зауважити, що комуністичні режими були глибоко корумпованими

і, як спадщина цих режимів, корупція тільки посилилась [1, с. 139–140].

Політична корупція не є чимось новим для української політики. На сьогоднішній день вона стала системним явищем, яке є скоріше невід'ємною складовою політичного процесу, аніж потенційною загрозою демократичним перетворенням, які відбуваються в Україні. Серед основних причин політичної корупції в країнах з економікою перехідного періоду (в тому числі й України) виділяють такі: економічний спад, нестабільність у політичній сфері, недосконалість законодавства, неефективність інститутів влади, слабкість судової влади, безкарність за порушення норм права, а також слабкість інститутів

© І. В. Тимошенко, 2014

громадянського суспільства та відсутність стійких демократичних традицій.

Найсерйознішим проявом політичної корупції є корупція у виборчому процесі, оскільки у подальшому дає можливість нечесним політикам розпоряджатися значними публічними ресурсами. Актуальність дослідження проблеми виборчої корупції викликана тим, що сучасний стан наукових розробок як вітчизняних, так і зарубіжних авторів не дає однозначної відповіді на питання про визначення самого поняття “корупція у виборчому процесі”, а неоднозначність у трактуванні цього явища призводить до неоднакового усвідомлення демократичності виборчих процедур, які проводяться в Україні з явними або прихованими порушеннями законодавства України.

Інтерес до дослідження цієї проблеми викликаний і тим, що нестабільність виборчого законодавства породжує нові види правопорушень, які пов'язані з підкупом виборців, схемами нелегального фінансування передвиборчої кампанії, зловживаннями в організації та проведенні виборів тощо. Отже, проблема боротьби з корупцією має йти не від наслідків, а від першопричини цього явища. Тому для досягнення мети статті – аналізу проблеми корупції у виборчому процесі та розробки рекомендацій щодо мінімізації цього негативного явища, необхідним видається вирішити такі основні задачі: з'ясувати понятійний апарат дослідження (“політична корупція”, “корупція у виборчому процесі”, “електоральна корупція”); розглянути основні способи та методи вчинення корупційного впливу на виборчий процес; виробити рекомендації щодо зниження рівня корупції на виборах різного рівня.

Виклад основного матеріалу. Як і будь-яке складне соціальне явище, корупція не має єдиного уніфікованого підходу до її визначення, чинне законодавство містить поняття корупції загалом (ст. 1 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 11 червня 2009 року № 1506-VI), не деталізуючи її як політичну, економічну чи, тим більше, корупцію у виборчому процесі, а українські науковці лише починають змістовно досліджувати цю проблему [2–6], однак, беззаперечно погоджуючись і з зарубіжними вченими, що для політичної корупції достатньо хоча б однієї політичної мотиваційної складової для виділення її в окрему категорію корупції [7–9].

Корупція у виборчому процесі є, в свою чергу, видом корупції політичної та являє собою діяльність зацікавлених осіб, яка спрямована на купівлю-продаж владних повноважень, коли кандидати на виборні посади офіційно отримують ці повноваження, а особи, які їм у цьому

сприяють, бажають отримати у майбутньому можливість впливати на прийняття вигідних для них рішень через застосування таких способів як лобіювання, протекціоналізм та ін. Корупція на виборах характеризується тим, що кандидат, який отримав владні повноваження у законодавчому чи виконавчому органі, обмінює їх на пропонувані йому матеріальні та нематеріальні блага. О. Тодика називає цей вид корупції електоральним [10, с. 85], розділяючи думку багатьох російських вчених щодо назви такого виду корупційних дій, однак таке твердження видається дискусійним з огляду на етимологію самого слова “електоральний” (від лат. “elector” – той, хто обирає, виборець), адже, виходячи із визначення поняття корупції, її суб'єктами виступають особи, уповноважені на виконання функцій держави, а виборців до цієї категорії віднести ніяк не можна, хоча за їх участю та з їх допомогою вчиняються різноманітні протиправні діяння (зокрема через їх підкуп) та все ж-таки виборці мають ставати лише засобом досягнення злочинної мети уповноважених осіб, а не безпосередніми суб'єктами відповідальності, що, на жаль, спростовується практикою розгляду справ щодо порушень законодавства про вибори [11, с. 30].

Таким чином, більш коректним видається визначати протиправне використання наданих повноважень під час виборів не “електоральною корупцією”, а “корупцією у виборчому процесі”, а зміст цього поняття розуміти як антисоціальне (суспільно небезпечне чи шкідливе) явище, яке характеризується продажністю посадових та службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, зареєстрованих в установленому порядку кандидатів на виборні посади, а також членів виборчих комісій, що пов'язано з використанням наявних у них повноважень та можливостей для одержання матеріальних благ, послуг або інших переваг.

Серед факторів, які призводять до корупції у виборчому процесі, можна виділити такі:

- 1) правові (недосконалість виборчого законодавства; змінюваність законодавства про вибори напередодні виборчої кампанії або в процесі її проведення; правовий нігілізм як організаторів виборчого процесу, так і громадян, які беруть участь у ньому; грубе порушення законодавства про вибори органами державної влади та органами місцевого самоврядування; необ'єктивний розгляд у судах виборчих спорів та інші);
- 2) економічні (використання посадовими особами своїх фінансових, матеріальних, організаційних ресурсів для забезпечення своєї перемоги на виборах або свого ставленника

- з метою розширення корупційного використання ресурсів, якими в результаті перемоги можна буде розпоряджатися; перерозподіл власності як наслідок частіше місцевих виборів, але й загальнодержавних також, коли через майже законні способи звернення до суду легалізуються права на володіння, користування та розпорядження власністю тощо);
- 3) соціальні (низький рівень електоральної культури учасників виборчого процесу; відсутність ефективної соціальної відповідальності за порушення виборчого законодавства як прояву зовнішньої негативної реакції з боку суспільства; слабкість і нерозвинутість інститутів громадянського суспільства та ін.);
 - 4) ідеологічні фактори (відсутність стратегії розвитку держави та суспільства, політичної та правової системи; невизначеність держави щодо напрямів боротьби з корупційними явищами як у сфері економіки, так і у сфері політики та в процесі виборів зокрема);
 - 5) психологічні фактори (розвиток специфічних клієнтських відносин у структурі влади, коли різниця у соціальному статусі “патрона” і “клієнта” дає можливість першим домінувати над другими та використовувати владні, фінансові, матеріальні ресурси підлеглого з огляду на визнання лідерства патрона через особисті, приватні, неформальні відносини з клієнтами (т. зв. клієнтизм) [12, с. 51]; зниження рівня моральності у політиці: знецінення основних морально-етичних критеріїв у поведінці як політиків, так і електорату в ході виборчої кампанії; низький рівень правової культури загалом учасників виборчого процесу тощо).

Звичайно, наведений перелік факторів впливу на розвиток корупційних проявів у виборчому процесі України не претендує на вичерпність, однак в цілому він охоплює найважливіші чинники, що призводять до корупції на виборах.

Враховуючи специфіку виборчого процесу, мотивація учасників виборів може бути настільки різноманітною, що в результаті її втілення у життя породжуються різні спеціальні форми прояву корупції на виборах. Так, російський автор С. А. Дулов, погоджуючись із політологом Б. Л. Вишневським у виділенні трьох основних форм корупції у виборчому процесі (використання кандидатом адміністративного ресурсу; корупція, пов'язана з використанням засобів масової інформації; корупція, пов'язана з діяннями органів, які відповідають за організацію виборів та дотриманням законності), пропонує доповнити цей список ще однією формою – корупція, яка пов'язана з використанням самими кандидатами

“брудних технологій” та схем підкупу виборців, називаючи її найсерйознішою, оскільки вона має тенденцію до зростання та постійного вдосконалення методів здійснення [13, с. 261].

Не можна не погодитись із таким твердженням, однак можна деталізувати зазначені форми прояву корупційного впливу на волевиявлення громадян і навести основні можливі способи та методи їх реалізації, зокрема: різноманітні зловживання посадовим становищем; прихований підкуп виборців; адміністративний тиск на виборців; тиск на конкурентів-кандидатів; тиск на виборчі комісії різного рівня; тиск на органи внутрішніх справ; тиск на бізнес-структури; вплив на судову владу; залучення працівників бюджетних установ до ведення передвиборчої агітації та застосування до них адміністративного тиску з метою вплинути на результати голосування; відміна проведення виборів або їх зрив (фальсифікації) та інші.

Небезпека зазначених вище форм корупції на виборах полягає, на нашу думку, в тому, що у період виборчої кампанії наявність або відсутність доступу до матеріальних, фінансових, організаційних та інших ресурсів ставить кандидатів у нерівні умови, оскільки кандидат, який перебуває при владі, або той, який отримав підтримку від владних структур, під час виборів володіє додатковими можливостями і через таку нерівність можливостей спотворюється справжнє волевиявлення громадян та невілюється принцип народовладдя. Значимо, що розповсюдження корупційних дій з боку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, підтримує авторитет органів державної влади, деформує механізм держави в аспекті служіння народу, сприяє утвердженню в свідомості людей думки про безвідповідальність, зневажливість та безпринципність владних структур в цілому та їх представників зокрема, та призводить до дискредитації інституту виборів як загальнодемократичної цінності.

Висновки. Підбиваючи підсумок, варто зауважити, що корупція у виборчому процесі є явищем багатограним і вектори її дії спрямовані на народ – джерело влади, та вражають усі сфери діяльності людей (економіку, політику, фінанси, ідеологію тощо), отже, ефективна боротьба з цими протиправними діяннями має носити комплексний, системний характер, який включатиме у свою стратегію: усвідомлення небезпеки корупції та її наслідків, попередження корупції та дієвий захист прав громадян. Оскільки боротьба з будь-якими видами правопорушень неможлива без їх профілактики, так і боротьба з корупцією у владі неможлива без протидії цьому

явищу, зокрема на стадії виборчого процесу. На сьогодні перші кроки боротьби з корупцією в Україні здійснені: прийнятий закон України “Про очищення влади” від 16.09.2014 № 1682-VII, відбулися перші гучні звільнення, проголошений Закон “Про національне антикорупційне бюро України” від 14.10.2014 № 5085, за яким очікується, що бюро буде розслідувати корупційні злочини виключно у вищих ешелонах влади: міністрів, народних депутатів, суддів, прокурорів, військових вищого офіцерського складу, державних службовців 1-2 рангу, керівників великих державних підприємств і т. д.

З метою ефективної боротьби та протидії корупції на виборах необхідно:

1) проводити широкомасштабну просвітницьку діяльність серед населення щодо реальних та потенційних загроз корупційних діянь;

2) пропагувати позитивний досвід боротьби з проявами корупції у виборчому процесі з наданням методичних вказівок та виданням посібників;

3) організувати державний антикорупційний моніторинг виборчого процесу, у тому числі виборчого законодавства;

4) посилити контроль за діяльністю політичних партій відносно їх фінансового стану і внутрішньогосподарчого порядкування;

5) врегулювати та посилити контроль за внесками на вибори та інші політичні цілі;

6) зміцнити структури громадянського суспільства та їх вплив на політичну систему і вибори;

7) встановити чіткі законодавчі механізми, що регламентують можливі форми використання

адміністративного ресурсу, щоб суттєво упередити використання політично-корупційних схем у виборчому процесі;

8) реформувати судову владу для забезпечення її реальної неупередженості та незалежності;

9) переглянути та проаналізувати нормативні акти та процедури, що криють у собі потенційні можливості для скоєння корупційних діянь у виборчому процесі, та внести зміни, що унеможливають виникнення будь-яких злочинних схем політично-корупційної діяльності тощо.

В цілому акцентуємо увагу на тому, що перелік зазначених заходів не є вичерпним, тому проблема боротьби з корупцією у виборчому процесі має проводитись за двома основними напрямками, в рамках яких можуть конкретизуватись варіанти реагування: 1) розробка, прийняття та зміна діючого законодавства (робота в цьому напрямку почалась), в якому можливість застосування корупційних схем була б мінімізована та 2) громадська участь у процесі попередження корупції має розвиватись та підвищувати свою ефективність.

Зрощення корупції зі свідомістю громадян України як невід’ємного елемента політичних відносин знецінює інститут виборів як прояву безпосередньої демократії, тому для України на сучасному етапі розвитку необхідним є вироблення комплексної антикорупційної програми протидії, узгодження політичної волі на боротьбу з цим явищем та практична реалізація розробленої стратегії.

Список літератури

1. Сарторі Джовані. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів ; пер. з англ. вид. / Сарторі Джовані. – К. : АртЕк, 2001. – 211 с.
2. Зеленецький В. Корупція в Україні та організаційно-правові основи боротьби з нею / В. Зеленецький, О. Кальман // Право України. – 2001. – № 4 – С. 13–17.
3. Євдокимов В. Запобігання корупції серед суддів: правові проблеми / В. Євдокимов // Право України. – 1999. – № 5. – С. 54–57.
4. Мельник М. Фактори корупції в Україні / М. Мельник // Право України. – 2002. – № 5. – С. 12–16.
5. Юшко А. Правові аспекти ротації кадрів як один із шляхів запобігання корупції / А. Юшко // Право України. – 1999. – № 7. – С. 74–76.
6. Тодика О. Проблема забезпечення законності виборчого процесу і політична корупція / О. Тодика // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1(13). – С. 83–86.
7. Лунеев В. В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы / В. В. Лунеев // Гос-во и право. – 2000. – № 4. – С. 99–111.
8. Вишневикий Б. Л. Электоральная коррупция: формы, проявления, методы борьбы // О выборах. – 2002. – № 2. – С. 238–255.
9. Ищенко Е. П. Коррупция и грязные избирательные технологии // Организованная преступность и коррупция : исследования, обзоры, информация. – 2000. – № 4. – С. 21–24.
10. Тодика О. Проблема забезпечення законності виборчого процесу і політична корупція // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1(13). – С. 83–86.
11. Мельник М. І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав. – К. : Атіка, 2005. – 144 с.
12. Георгіца А. З. Соціальна відповідальність за порушення виборчого законодавства: деякі проблеми теорії та шляхи її вдосконалення / Відповідальність за порушення виборчого законодавства та шляхи вдосконалення суміжного законодавства : матеріали науково-практичної конференції. – К. : ПЦ “Фоліант”, 2006. – 188 с.

13. Дулов С. А. Проблемы коррупции в избирательном процессе. Технологии подкупа избирателей и борьба с ними. Практика отмены регистрации кандидатов судебными и иными уполномоченными органами // Выборы в Российской Федерации. – СПб. : ИРИС, 2002. – 290 с.

Отримано 27.11.2014

Аннотація

Статья посвящена исследованию проблемы коррупции и особенно её виду – коррупции в избирательном процессе. Проанализированы факторы, способствующие этому виду коррупции и предложены мероприятия, которые должны минимизировать её негативные последствия.

Summary

The article is grounded on the assumption that elections are the keystone of modern democracy, and that understanding electoral corruption and addressing its main causes can improve electoral integrity around the world.

УДК 342.9

*М. П. Кунцевич, асистент кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

**ПУБЛІЧНІ І ПРИВАТНІ ІНТЕРЕСИ ЯК ЦІННОСТІ,
ЩО ОХОРОНЯЮТЬСЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОМ**

Поняття “публічний інтерес” та “приватний інтерес”, як категорії юридичної науки та цінності, що захищаються адміністративним правом, досліджуються у контексті зміни домінант державного розвитку України, відмови від ідеології “владарювання” над людиною і суспільством і перехід до “служіння” держави інтересам людини і суспільства, і, відповідно, зміни предмета адміністративного права. Пропонований автором підхід може бути використаний для теоретико-правових досліджень у сфері адміністративного права.

Ключові слова: інтерес у праві, публічний інтерес, приватний інтерес, права людини.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження. Набуття Україною незалежності та прийняття в 1996 році Конституції України стали відправними точками трансформаційних процесів у всіх без винятку сферах суспільного життя нашої держави. Закріплення у статті 3 Основного закону положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека в Україні є найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, є свідченням відмови від ідеології колективізму, яка домінувала в радянські часи, зміни цілей Української держави, появи нової ідеології – служіння держави людині.

Побудова в Україні демократичної правової держави, як потреба суспільного розвитку, повинна знайти своє відображення у праві. Трансформаційні процеси нині відбуваються у всіх без винятку галузях та інститутах права, однак адміністративному праву при цьому відводиться особливе місце, оскільки саме воно направлене

на побудову нового механізму взаємодії органів публічної влади та приватних осіб.

Аксіологічне питання призначення і ролі адміністративного права на сьогодні є дискусійним. За радянських часів адміністративне право розглядалося як галузь права, що регулює відносини у сфері державного управління. Згадані вище положення Конституції України суттєво змінюють зміст предмета адміністративного права.

На думку В. Б. Авер'янова, всупереч поширеним поглядам, ця галузь покликана переважно регулювати не тільки управлінські відносини між публічно-владними органами з одного боку і підвладними керованими об'єктами – з іншого, хоча управлінська спрямованість адміністративного права зберігає, безперечно, важливе значення. Поряд з цим аж ніяк не менш вагоме суспільне призначення адміністративного права – у регулюванні численних і різноманітних взаємостосунків (відносин) між цими органами і приватними (фізичними і юридичними) особами стосовно забезпечення згаданими органами необхідних умов для ефективної реалізації, а при необхідності – і захисту належних приватним особам прав, свобод і законних інтересів. Він зазначав: “Подібна “дихотомія” змісту предмета

© М. П. Кунцевич, 2014